

1. Розкрийте зміст основних понять філософії Відродження: пантеїзм, геліоцентризм, антропоцентризм, гуманізм, індивідуалізм; утопічний соціалізм, Реформація

Відродженням в історії називають сукупність філософських учень, створених у період розпаду феодального й зародження капіталістичного суспільства. Істотною рисою філософії Відродження, як і всієї культури тієї доби, був гуманізм, у якому виразилися різнобічні запити людської особистості. Термін «гуманізм» спершу означав світське знання, і великі гуманісти епохи Відродження Франческо Петрарка, Еразм Роттердамський, були гуманістами саме в цьому значенні слова.

Пантеїсти вважали, що Бог і природа єдині, Бог мовби розлитий у природі. Завдяки пантеїзму відбувається реабілітація природи, яку перестають вважати гріховною.

У розумінні людини мислителі Відродження піднялись до ідеї свободи як вирішального виміру людського існування. На відміну від античності, в якій людина почувалась часткою космосу чи полісу і повинна була жити співмірно з цілим. італійський філософ Дж. Пікко делла Мірандола проголошує, що людина повинна сама створити свою міру. Пробуджена «духовна особа» Відродження втратила «природну» міру, а соціальної ще не набула. Це відкрило простір для яскравих проявів індивідуалізму в епоху Відродження.

У розвитку світоглядних і філософських ідей європейського Відродження розрізняються 2 етапи: раннє, або італійське Відродження, де наголос головним чином падає на природну людину (кінець XIII - середина XV ст.). Цей період ще ознаменований появою гуманізму.

Пізнє, або північне Відродження, де наголос явно зміщується в бік природи взагалі, який виражений пануванням натурфілософії та пантеїстичного світобачення (середина XV - початок XVII ст.).

В цей період характерне швидке зростання ролі розумової праці й, відповідно, людей розумової праці. На цей період також припадає й виникнення такого провідного поняття як "гуманізм". Взагалі, виникнення його та трактування є досить цікавим. Тим більше, що поняття "гуманізм" епохи Відродження відрізняється від нашого його розуміння.

Гуманізм (шт. *humanus*- людський) в загальному значенні слова означає прагнення до людяності, до створення пристойних умов для життя людини.

Гуманізм з'являється тоді, коли людина починає розмірковувати про саму себе, про свою роль у світі, про свою сутність та призначення, про сенс та цілі свого буття. Ці розмірковування мають завжди конкретні історичні та соціальні передумови, гуманізм за своєю суттю завжди виражає певні соціальні інтереси. У спеціально продуманому й осмисленому сприйнятті світу в добу Відродження домінували антропоцентризм, пантеїзм (щоправда, у специфічних формах платонізму), панпсихізм та гілозоїзм. Тобто світ сприймали й розуміли в його зосередженні на живих, активних діях людини, у його одухотворенні, динамізмі та внутрішній єдності.

На формування філософії Відродження, безперечно, мали суттєвий вплив також передові тенденції в середньовічній філософії взагалі. Мається на увазі номіналізм, раціоналістичні та емпіричні тенденції в теорії середньовічної філософії. Та особливий вплив мала східна, зокрема арабська філософія, для якої характерна сильна матеріалістична тенденція, а також наукові досягнення арабів у галузі природознавства, що поширювалися в Західній Європі в XII—XIII ст. Поряд з цими передумовами розвитку своєрідної філософії Відродження сприяли також і великі відкриття (особливо геліоцентризм Коперніка) та винаходи, які були зроблені на той час. Потреба розвитку нових галузей промисловості спричинила якісно новий поступ у природознавстві — астрономії, механіці, географії та інших науках.

2. Які основні риси вчення М.Кузанського? Дж. Бруно?

Микола Кузанський (1401 — 1464 рр.) — один з найвидатніших мислителів не лише епохи Ренесансу, а загалом усієї нової та новітньої європейської філософії. Він походив з простої сім'ї і досягнула високого соціального становища, був папським кардиналом та єпископом. Уже лише це мало б спонукати його стати прихильником католицької ортодоксії. Однак філософська, суспільно-політична і церковна діяльність мислителя значною мірою сприяла секуляризації, що назрівала.

Головними естетичними принципами він вважав світло і красу, будуючи естетику світла на динаміці відношення абсолютного і конкретного. Абсолют, або Бог, є добро, світло й краса в нескінченності своєї невичерпної простоти. Звільнення від тисячолітніх ідей сотвореності людини виявилось у його критичному ставленні до схоластики і християнських авторитетів. Філософ переніс головні атрибути абсолюта на "іншого Бога", "людського бога", нескінченність, виражену в нескінченному процесі пізнання і творчій активності. Трактат "Про вчене незнання" {"De docta ignorantia", 1440 р.) вміщує основні ідеї М.Кузанського: вчення про "збіг протилежностей", взаємозв'язок природних явищ, нескінченний Всесвіт і людину як мікрокосм, абсолютний і обмежений максимум. Розвиваючи ці ідеї, він посилався на досвід Псевдо-Діонісія, а вираз *docta ignorantia* запозичив у Августина. Зміст цього виразу, незважаючи на складність перекладу сучасними мовами, переважно трактовано як просвітлене, мудре, знаюче незнання.

Найголовніше досягнення філософії Кузанського становить вчення про "збіг протилежностей", розроблене у двох аспектах: онтологічному (нескінченне буття знімає всі суперечності кінцевих речей) і гносеологічному (збіг протилежностей не можна досягнути за допомогою понять, які стосуються кінцевих об'єктів). Онтологічний і гносеологічний аспекти сутнісно взаємозв'язані: нескінченне буття вміщує всі протилежності й передбачає нетрадиційний спосіб пізнання — вчене незнання. За Кузанським, дійсне знання досягається як вчене незнання, тому для найдопитливішої людини не буде досконалішого досягнення, ніж виявити найвищу

мудрість стосовно власного незнання; кожен стане ще вченішим, коли повніше побачить своє незнання.

Концепцію людини М.Кузанський загалом обґрунтував відповідно до гуманістичних положень доби Відродження. Аналізуючи Проблему творчості людини, він дійшов висновку: якщо Бог є творчість, а людина сотворена за образом Бога, то і людині властива творчість. І хоча у цих міркуваннях певною мірою збережена ортодоксія, проте творча сутність людини вже проголошена.

Джордано Бруно (1548—1600) з позицій матеріалістичного пантеїзму осмислив ідеї Коперника, надавши їм атеїстичного звучання. Вчений твердив, що світ єдиний, матеріальний, вічний і нескінченний, доводив існування багатьох систем, подібних до Сонячної. Він спростував теорію двоїстої істини, заявивши, що є лише одна істина — наука. Вчення його суперечило догматам і принципам релігії, підривало авторитет церкви. Інквізиція жорстоко розправила з філософом.

3. Стисло розкрити проблематику людської свободи (антропоцентризм) у філософії Дж.Піко делла Мірандоли.

У творчості Піко делла Мірандоли (1463-1495) пантеїзм стає центральною ідеологічною ідеєю.- Світ розглядається ієрархічно:

він складається з ангельської, небесної та елементарної сфер. Чуттєвий світ виник не з "ніщо", а з вищого безтілесного початку, з "хаосу", неупорядкованість якого гармонізує Розум. Світ — довершена система, яка складається з протилежних тенденцій, гармонійно поєднаних у прекрасне ціле. Суперечливість світу полягає у тому, що, з одного боку, він природний, сам по собі, а з іншого — конкретне становлення світових подій є виявом волі божества. Бог не існує окремо від природи, він присутній у всіх процесах. Однак тут не класична натуральна пантеїстична система, яка ототожнює принцип Бога і природи. У розумінні Піко, Бог найдовершеніша сутність світу, без якої світ не може існувати як Космос, упорядкована цілісність.

Людину, її властивості, її долю визначає не надприродне, конкретна доля є наслідком природної активності особи. У своєму творі "Про достоїнність людини" (1486), який він написав для дискусії, вказується, що людина є особливим мікрокосмосом, який неможливо порівняти та ототожнити з неоплатонівською структурою світу (елементарний, небесний та ангельський світ), бо людина проникає своєю присутністю вертикально у всі ці світи. Людина сама є творцем своєї долі, особистості, своє існування будує виключно завдяки власному волінню, вільному виборові, свободі. Тому людина вирізняється тим, що вона постійно йде до божественної довершеності. Однак якщо Бог є постійним творінням гармонії, благого, то людина, окрім здатності бути творцем гармонії, має здатність руйнувати, творити хаос, бути творцем зла. Бог карає людину за заподіяне зло чи єднає із собою за створене благо.

Людська природа суттєво відрізняється від тваринної, вона довершеніша, бо людина сама здатна творити гармонію, а не бути частинкою гармонії, створеної іншим суб'єктом, людина — це істота, здатна за власною свободою волі єднатися з божеством. Ця здатність не дана людині з народження, вона формується, людина сама у собі її створює, бо людина "творець свого щастя".

У філософії Піко делла Мірандоли антропоцентризм уперше стає розвиненим принципом, людина стає центральною фігурою подій у світі, у вічній боротьбі добра і зла.